

²⁴ ДАОО. - Ф. П-10868. - Оп. 48. - Спр. 19. - Рейсовые донесения... 1988 г. - Арк. 112.

²⁵ Там само. - Арк. 68.

²⁶ ДАОО. - Ф. П-10868. - Оп. 26. - Спр. 22. - Рейсовые донесения... 1976 г. - Арк. 49; Оп. 38. - Спр. 31. - Рейсовые донесения... 1983 г. - Арк. 58; Оп. 38. - Спр. 23. - Рейсовые донесения... 1983 г. - Арк. 194-195; Оп. 46. - Спр. 31. - Рейсовые донесения... 1987 г. - Арк. 61; Оп. 46. - Спр. 32. - Рейсовые донесения... 1988 г. - Арк. 35; Григорян В.Л. Вказ. праця. - С. 161.

²⁷ ДАОО. - Ф. П-10868. - Оп. 38. - Спр. 31. - Рейсовые донесения... 1983 г. - Арк. 58.

²⁸ ДАОО. - Ф. П-10868. - Оп. 38. - Спр. 23. - Рейсовые донесения... 1983 г. - Арк. 194-195.

²⁹ ДАОО. - Ф. П-10868. - Оп. 46. - Спр. 31. - Рейсовые донесения... 1987 г. - Арк. 61.

³⁰ ДАОО. - Ф. П-10868. - Оп. 46. - Спр. 32. - Рейсовые донесения... 1988 г. - Арк. 35; Григорян В.Л. Вказ. праця. - С. 161.

Олена Солончук (Одеса, Україна)

ТАЄМНИЧИЙ АРХІВІСТ: ДО БІОГРАФІЇ ДИРЕКТОРА ОДЕСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО АРХІВУ ЄВГЕНА МАРТИНОВСЬКОГО

Темою організації та розвитку архівної справи на Одещині опікувались місцеві історики і архівісти, українські та закордонні науковці (Л.Г.Білоусова, Г.В.Боряк, С.В.Виногловська (Адлер), П.Грімстед Кенеді, Г.Л.Малінова, І.Б.Матяш, О.Є.Музичко, І.В.Сапожников, В.М.Хмарський та інші). Але в історії Державного архіву Одеської області залишились деякі «білі плями». Історія установи за часів румунсько-німецької окупації 1941-1944 років докладно розглянута з боку функціонування установ культури Трансністрії. Архівознавці приділили значну увагу питанням втрати архівних документів, переміщенню архівних фондів Одеського обласного архіву за межі України: евакуації, вивезенню культурних цінностей окупаційною владою тощо. У той же час доля архівістів, які працювали в Одеському архіві за часів окупації, залишається не достатньо вивченою дотепер.

Стаття має на меті ознайомити з біографією Євгена Євгеновича Мартиновського (1885-1963) - людиною, завдяки якій в часи військового лихоліття не були знищені архівні фонди обласного та міського державних архівів, та який разом з професором О.І.Покровським домогся позитивного рішення голови Одеського муніципалітету про заснування Одеського історичного архіву при Дирекції культури губернаторства Трансністрія¹.

В фонді Р-1142 «Одеський державний архів Одеської області» зберігається особова справа старшого наукового співробітника архіву Є.Є.Мартиновського за 1937-1940 роки. Вона складається з копій наказів директора архіву про приймання на роботу, характеристик та заповненої особової анкети і, на жаль, не дає повного уявлення про життя та діяльність особи. Крім того, слід звернути увагу, що анкета заповнювалась в 1937 році, і правдиве заповнення офіційної анкети могло довести автора до арешту. Тому хочу щиро подякувати В.І.Снегоцькому, далекому родичу Є.Є.Мартиновського, за надані документальні матеріали про родовід Мартиновських та фотографії Є.Є.Мартиновського. Член товариства «Меморіал» І.Л.Комаровський також надав цінні відомості про післявоєнну діяльність Є.Є.Мартиновського. Ці матеріали дали змогу більш повн представити особистість архівіста.

З анкети наукового співробітника можна дізнатись, що Євген Євгенович Мартиновський народився в *Одесі* в 1885 році в родині *службовців* (деякі факти з анкети автором статті виділено курсивом та потребують доповнень). Батько, Євген Григорович з *кубанських козаків*, *служив бухгалтером* та помер до революції. Мати, *Новинська Клавдія Йосипівна, донька лікаря*, померла до революції².

По-перше, насправді батько Євгена Євгеновича Мартиновського - Євген Єгорович, походив з шляхетного роду. Служив в гусарському полку, дослужився до штаб-ротмістра. Брав участь у російсько-турецькій війні 1877-1878 рр. Йому належали 2660 дес. землі біля сіл Яструбинове (родинний маєток Мартиновських; рос.: Ястребиново) та Нова Пристань Ананьївського повіту

Херсонської губернії (нині - Вознесенський район Миколаївської області). Був одружений з дочкою шляхтича Клавдією Іосафатівною Потоцькою. У шлюбі мав сімох дітей³.

Євген був другим сином в родині, народився 25 травня 1885 року, ймовірно, в с. Нова Пристань, де проживали на той час його батьки. Навчався у гімназії (назва та місце не вказані), на юридичному факультеті Варшавського університету. В липні 1910 року закінчив перший курс; в липні 1911 року вступив на військову службу добровольцем (рос.: *вольно-определяющимся*) у Венденський 178-й піхотний полк, у вересні здав екзамен на чин прапорщика, після чого його було звільнено в запас армійської піхоти Одеського повіту⁴.

Чим саме займався майбутній архівіст з вересня 1911 до вересня 1914 року невідомо. В анкеті, без засвідчення років, зазначено: «працював наглядачем метеорологом на метеорологічній станції»⁵. Місце не вказано, але в маєтку Яструбиновому наприкінці XIX ст. була заснована метеостанція, дані з якої вносились до метеорологічних мап Херсонської губернії⁶, тому можна припустити, що йдеться саме про цю станцію.

Приблизно в ці роки отримав від батька у спадщину 403 десятини землі біля с. Яструбинового. Є.Є.Мартинівський був учасником Першої світової війни, служив метеорологом (в анкеті зазначений чин *унтер-офіцера*, який відносився до солдатського складу, але ж Мартинівський вже мав чин прапорщика, тобто молодшого офіцера). Потрапив у німецький полон у 1915 році, повернувся додому в 1919⁷.

Після демобілізації, працював *бухгалтером* у приватній кооперації (місце та установу не вказано). В 1920 році служив метеорологом Морської авіаційної бази Південно-Західного фронту, потім до 1922 року викладав математику та фізику на 47-х піхотних курсах червоних командирів (м. Миколаїв)⁸.

В 1923-1925 роках він працював *служителем, молодшим архіваріусом* Одеського губернського архівного управління (Губарх)⁹. Саме в ці роки в Губарху працював відомий богослов, професор Олександр Іванович Покровський, який одночасно викладав на юридичному факультеті Одеського інституту народного господарства (це знайомство мало продовження вже у воєнні часи). В 1926-1933 роках Мартинівський працював бухгалтером, економістом та метеорологом в Металтресті, на заводі імені Старостіна, в Укрсадовінтресті.

Є.Є.Мартинівський. 1926 р.

З 1934 по 1936 рр. він - науковий співробітник Одеського міського архіву, з 1 серпня 1937 р. - Одеського обласного історичного архіву¹⁰. З 1 серпня 1938 р. очолював бригаду з науково-технічного опрацювання¹¹, брав участь у роботі зі складання топографічного покажчика та списку фондів¹².

Після залишення Одеси Радянською армією 16 жовтня 1941 року, Одеський обласний історичний архів припинив свою діяльність. Фонди архіву, які ніким не охоронялись, розкрадались, як румунськими військами, так і місцевими жителями. Тільки після численних доповідних записок, поданих Євгеном Євгеновичем Мартинівським міському голові Герману Пинті в червні 1942 року, був утворений Одеський історичний архів (директором якого був призначений Мартинівський)¹³. Деякі дослідники директором Одеського історичного архіву вказують доцента Зізе¹⁴. Але в відомостях із заробітної плати співробітників архіву, починаючи з липня 1942 року, на посаді «директора» вказується є прізвище Мартинівського (консультантом архіву став той самий професор О.І.Покровський)¹⁵.

Гімназист Євген Мартинівський

За часи директорства Є.Є.Мартинівського були перевезені всі фонди обласного архіву з Успенської церкви до нових обладнаних приміщень архіву на вул. Пушкінській, 20 та Ланжеронівській, 2 (наказ директора архіву № 29 від 01.03.1943). Також до історичного архіву були перевезені фонди міського архіву з вул. Ольгіївської, 14 (співробітники архіву самотужки, на візках перевозили вулицями міста цінні папери)¹⁶. Архів був відкритий для наукових дослідників та громадян, які розшукували документи для підтвердження стажу роботи, кваліфікації чи майнових прав¹⁷.

В квітні 1944 р. була відновлена радянська влада в Одесі. Продовжив свою діяльність й Одеський обласний державний архів, де Є.Є.Мартинівський знов працював науковим співробітником до серпня 1944 року. Саме він був автором довідки про втрати документів обласного архіву в роки окупації та свідком при складанні акту таких втрат¹⁸.

Після війни, незважаючи на вік, працював вимірювачем в Одеській гідрологічній станції. Про його особисті уподобання відомо не багато, але за свідченням В.І.Снегоцького, він був завзятим філателістом та бібліофілом; володів німецькою, французькою та польською мовами. Був тричі одружений. Помер в Одесі в 1963 році.

¹ Державний архів Одеської області (ДАОО). - Ф. Р-1142. - Оп. 3-л. - Спр. 12. - Арк. 2-3.

² ДАОО. - Ф. Р-1142. - Оп. 3-л. - Спр. 109. - Арк. 7

³ Російський державний військово-історичний архів (РДВІА). - Ф. 400. - Оп. 9. - Спр. 15791 (1878). - Арк. 8.

⁴ РДВІА. - Ф. 400. - Оп. 9. - Спр. 33853 (1911). - Арк. 287-289.

⁵ ДАОО. - Ф. Р-1142. - Оп. 3-л. - Спр. 109. - Арк. 14.

⁶ Боевой сподвижник А.В.Суворова: часть 3 // Новый Город - Вознесенск. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://ngorod.mk.ua/index.php/voznesenchina/412-suvorov3>

⁷ ДАОО. - Ф. Р-1142. - Оп. 3-л. - Спр. 109. - Арк. 14.

⁸ ДАОО. - Ф. Р-1142. - Оп. 3-л. - Спр. 109. - Арк. 10-14.

⁹ ДАОО. - Ф. Р-100. - Оп. 1. - Спр. 86. - Арк. 96; ДАОО. - Ф. Р-100. - Оп. 1. - Спр. 96. - Арк. 10.

¹⁰ ДАОО. - Ф. Р-1142. - Оп. 3-л. - Спр. 109. - Арк. 14-15.

¹¹ ДАОО. - Ф. Р-1142. - Оп. 3-л. - Спр. 109. - Арк. 21.

¹² ДАОО. - Ф. Р-1142. - Оп. 3-л. - Спр. 109. - Арк. 5.

¹³ ДАОО. - Ф. Р-1403. - Оп. 1а. - Спр. 10. - Арк. 6.

¹⁴ Нариси історії архівної справи в Україні / Ред. І.Б.Матяш, К.І.Климова. - К.: «КМ Академія», 2002. - С. 458.

¹⁵ ДАОО. - Ф. Р-4121. - Оп. 1. - Спр. 3. - Арк. 26.

¹⁶ ДАОО. - Ф. Р-1403. - Оп. 1а. - Спр. 10. - Арк. 6.

¹⁷ Покровский К. Одесский исторический архив // Молва. - 1943. - № 70. - 26 февраля.

¹⁸ ДАОО. - Ф. Р-1403. - Оп. 1а. - Спр. 10. - Арк. 8.

László Szögi / Ласло Сьогі (Будапешт, Угорщина)

UNIVERSITÄTSARCHIVWESEN UND DIE GESCHICHTE DES ARCHIVVERBANDES DER UNGARISCHEN HOCHSCHULBILDUNG

УНІВЕРСИТЕТСЬКА АРХІВНА НАУКА ТА ІСТОРІЯ АРХІВНИХ ФОНДІВ УГОРСЬКИХ ВИШІВ

Die Gründung der ersten ungarischen Universitäten fällt zwar mit dem Zustandekommen der wichtigsten Universitäten von Mitteleuropa zusammen, aber wegen der unterschiedlichen geschichtlichen Umstände beendeten die mittelalterlichen ungarischen Universitäten nach kurzer ihre Tätigkeit wieder, so verfügen wir über eine fortlaufende Dokumentation der ungarischen Hochschulbildung erst seit dem 17. Jahrhundert.

Die im Jahre 1635 in Nagyszombat gegründete spätere Budapester Universität war bis 1872 die einzige heimische Universität, an der hier ein Universitätsarchiv nach deutschem Beispiel hätte entstehen können. Denn die im Jahre 1872 in Kolozsvár (Klausenburg) gegründete Universität ist nach einem halben Jahrhundert Tätigkeit außerhalb der heutigen Grenzen geraten. An der beinahe